

Вікторія КОТВИЦЬКА,
orcid.org/0000-0003-4768-9928
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(Київ, Україна) *ntuu_kpi_6@ukr.net*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОТОЖНИХ ПОВТОРІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ

Статтю присвячено вивченню особливостей дискурсивного функціонування тотожних повторів у сучасній німецькій мові. Авторкою статті проаналізовані функції тотожних лексичних повторів у текстах романів сучасних німецьких, швейцарських та австрійських письменників. Авторка вказує на те, що тотожні повтори можуть уживатися з метою акцентування уваги читача та створення емоційної напруги. За рахунок уживання тотожних повторів збагачується архітектура тексту, його «рельєфність», реалізуються зображально-виражальні можливості, текст насичується емоціями й експресією, почуттєвий світ героїв і їх афективні переживання описуються більш влучно, виразно і яскраво.

Ключові слова: лексичний повтор, тотожний повтор, текст, проза, функція, емоційна насиченість, експресія.

Viktoriya KOTVYTSKA,
*PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Theory,
Practice and Translation of the German language
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
(Kyiv, Ukraine) *ntuu_kpi_6@ukr.net**

FUNCTIONING OF THE IDENTICAL REPETITIONS IN THE MODERN GERMAN PROSE

The present paper focuses on the peculiarities of discourse functioning of identical repetitions in modern German. Functions of the identical lexical (repetitions of the same lexeme) repetitions in novels of modern German, Swiss and Austrian authors are analyzed. The author observed that identical repetitions can serve for attention's accentuation of the recipient and promote an emotional pressure. The purpose of the article is to describe functions of lexical repetition and to study peculiarities of its functioning in famous novels of modern German-language writers. Repetitions appear to be a mean for conveyance of emotionally expressive information to the recipient. It is proved that such kind of lexical tools is used for manifestation of method of feelings and emotions describing of characters. Repetition is a mode of focusing attention on something important. While repeating certain words, a writer reminds recipients of their importance, making them key words of sentences, phrases or the text. By using identical repetitions, authors create the architecture of their texts. They can bring an emotional richness to speech or statements of characters, make their ideas memorable and clear, and draw the attention of recipients toward a certain idea, which is important. Repetitions are used to express emotions, clarity, persuasion, intensification, emphasis, reveal an understanding. When a word or phrase recurs in a piece of text, it becomes noticeable to the recipients.

The article explores the functioning of repetitions in written discourse. The views of famous linguists on this problem are analyzed. Special attention has been devoted to the analysis of the issues concerning the functions of identical repetitions in novels of modern German, Swiss and Austrian authors. The author emphasized that the problem needs systematic study and the new conceptual solutions. Special attention is also paid to the semantics and structure of repetitions.

The problem of the functioning of identical repetitions in the German language, its theoretical understanding requires the coverage of different aspects, which may be important for researching the problem in the future studies.

Key words: lexical reiteration, identical repetition, text, prose, function, emotional richness, expression.

Постановка проблеми. Наразі можна говорити про глибоке та всебічне вивчення загальнотекстових категорій як українськими, так і зарубіжними вченими-мовознавцями, серед яких І. А. Бехта, Ф. С. Бацевич, А. П. Загнітко,

Т. П. Вільчинська, І. М. Колегаєва, Е. Ф. Маліновський, З. О. Пахолок, Т. В. Радзієвська, О. О. Селіванова, Т. В. Жук, Н. М. Івкова, Ю. Ю. Волянська, М. А. Карп, Г. В. Лещенко, Л. І. Пац, І. Р. Гальперін, О. Ю. Корбут, Г. Г. Москальчук, О. П. Урба-

ева, В. Дресслер, С. В. Лім, М. А. К. Халлідей, Р. Хасан, М. Мальберг, Т. Сандерс, С.-К. Тансканен, Г. Штарке та багато інших. Однак варіативність зовнішніх засобів організації тексту, дослідження особливостей різних типів повторів у контексті дискурсивної парадигми сучасного мовознавства все ще потребує уваги. Незважаючи на значну кількість праць, проблема функціонування різних типів повторів у прозових творах німецьких, швейцарських і австрійських авторів досі залишається системно не вивченою.

Аналіз досліджень. Є низка наукових розвідок, присвячених мовним повторам. Багато праць присвячено вивченню реалізації окремих видів повторів у різних функціональних стилях (О. В. Бекетова, Ю. В. Васильєва, Н. В. Данилевська, Т. В. Жук, І. Ю. Ковальчук, І. В. Соколова) та ідіостильних різних письменників (С. Т. Атажахова, О. В. Богданова, Ю. Є. Бочкарьова, Н. С. Дужик, Л. С. Макарова, Л. М. Тимошук). Дослідниками вивчається семантико-функціональне навантаження повторів, виокремлюються лінгвокогнітивні, лінгвостилістичні особливості їх функціонування, здійснюються дослідження повторів з урахуванням їх структурно-семантичних, прагматико-комунікативних характеристик тощо. Проте, попри наявність низки праць, питання функціонування лексичних повторів у німецькомовній прозі й донині залишається таким, що потребує вивчення та детального аналізу.

Мета статті – описати функції та вивчити особливості функціонування тотожних лексичних повторів на матеріалі творів сучасних німецьких, швейцарських і австрійських письменників.

Об'єктом дослідження є тотожні лексичні повтори в німецькомовному прозовому тексті, а предметом – структурно-семантичні особливості їх дискурсивного функціонування в сучасній німецькій мові.

Матеріалом дослідження слугували тотожні лексичні повтори, дібрані з прозових творів відомих сучасних німецьких, швейцарських і австрійських авторів (А. Барнс “Apfelkuchen am Meer”, А. Бронські “Scherbenpark”, Д. Веллерсгофф “Das normale Leben”, К. Вольф “Der geteilte Himmel”, Д. Кнехт “Gruber geht”, Г. Лінд “Der Mann, der wirklich liebte”, Ш. Лінк “Am Ende des Schweigens”, Г. Мюллер “Herztier”, Е. Хауер “Franz spricht”, Е. Шмітгер “Frau Sartoris”, П. Штамм “Agnes”, І. Шульце “Simple Storys” та ін.).

Виклад основного матеріалу. Повтор виконує текстоутворюючу функцію. Як зауважує І. Ю. Ковальчук, у сучасному художньому тексті повтор постає не лише як стилістична фігура

та/або засіб зв'язку між частинами поширеного речення, тобто на рівні фрази, або між контактним і дистантно розташованими реченнями, тобто на міжфразовому рівні, але й є одним із текстотвірних факторів як у поетичних, так і в прозових текстах (Ковальчук, 2004). Згідно з І. О. Дегтярьовою, повтор лексичних, синтаксичних одиниць, що займають різні позиції в реченні, надфразній єдності й навіть в усьому тексті, забезпечує семантичну й емоційно-експресивну зв'язність тексту (Дегтярьова, 2009: 31). Повтор належить до мовних універсалій, є продуктивним граматичним способом слово- і формотворення та одним з основних принципів текстоутворення. Універсальність категорії повторюваності зумовлюється її системотворчим потенціалом у мові й мовленні, що виявляється не тільки в належності одиниць повтору до різних рівнів ієрархічної будови мови, а й в організуючій формально-семантичній функції синтаксичних повторів на рівні тексту (Пахолок, 2015: 22–23). Повтор наявний у текстах різних функціональних стилів і жанрів, отже, його можна вважати необхідною складовою частиною тексту.

Вагому частку всіх повторів становлять тотожні, або повні, абсолютні повтори у вигляді окремих самостійних чи службових слів або словосполучень (рідко – речень), які розташовуються здебільшого компактно або контактним (у безпосередній близькості один до одного), аніж дистантно (на деякій відстані один від одного, що дорівнює абзацу, фрагменту тексту тощо).

У ході проведеного дослідження виявлено, що в прозових текстах художнього дискурсу саме тотожні лексичні повтори превалюють над їх іншими типами. Їх основні функції – привертання уваги читача до основного в сюжеті, апелювання, досягнення емоційної насиченості, єдності та динамічності тексту, розвиток думки, актуалізація важливого (Котвицька, 2017: 62):

“Sie mußten eine Ausschabung machen. Das Kindsmaterial, hat der Doktor gesagt. Damit es keine Infektion gibt. Es war nicht lebensfähig. Das Kindsmaterial” (Stamm, 2001: 112).

Sie konnte es nur undeutlich sehen, weil ihre Augen voller Tränen standen. Peinliche Tränen, die sie verstohlen mit dem Handrücken aus den Augenwinkeln wischte, die aber immer wieder nachflossen (Wellershoff, 2007: 256).

Die Blume schraubt sich heraus, es kann auch eine Putte sein, eine lockige, dralle Putte – mit zum Schrei verzerrtem Mund (Schulze, 2010: 190).

Dennoch entglitt es ihr wieder, als ob es nur ein Hirngespinnst wäre, eine fremde Geschichte, die man

irgendwann gehört hatte, eine Geschichte, weit außerhalb des eigenen Lebens” (Wellershoff, 2007: 264).

Через те, що «естетична функція синтаксичних конструкцій і стилістичних фігур полягає в розкритті внутрішнього світу людини, вираженні ідейно-емоційної глибини авторської свідомості, людино- та світовідчуття» (Дегтярьова, 2009: 37), їх широко й майстерно використовують письменники у своїх творах.

Повтор є текстотвірною комунікативною одиницею, завдяки якій досягається зображально-виражальний ефект, підкреслюються певні деталі в описах почуттів, переживань, уболювань героїв тощо, на яких той чи інший автор подекуди прагне зацентрувати увагу. Тотожний лексичний повтор особливим чином експресивізує висловлення, його використання продиктоване прагненням авторів надати мовленню емоційності (це посилюється репрезентацією багатократного вживання повтору):

“*Wie wagst du es – mein Sohn – schlecht in der Schule – keine Antwort geben – Schwachkopf, Versager, Schlappschwanz – war das peinlich – kleiner Idiot – halt’s Maul, du, dich hat hier keiner gefragt – ich warne dich wirklich, jetzt rede ich – ich bitte dich, sag deiner Göre, sie soll die Schnauze halten, sonst passiert hier was – nie, nie, nie wirst du es zu etwas bringen, solche wie dich haben wir früher ...*” (Bronsky, 2010: 175).

“*Du hast einen Dachs überfahren*“, sage ich, „*einen Dachs! Vielleicht hast du ihn auch nur gestreift, und er hat sich erholt und ist mittlerweile Großvater!*” (Schulze, 2010: 189).

Авторами досліджуваних прозових текстів лексичні повтори використовуються задля досягнення емоційної насиченості:

“*Zum erstenmal dachte ich an unser Kind, nicht nur an Agnes, an ihre Schwangerschaft, an ihren Verlust. Nicht an Margaret. Ich dachte an das Kind, an das sechs Zentimeter große, unbekannte Kind, das ich nicht gewollt und das ich verloren hatte*” (Stamm, 2001: 132).

Подекуди повтор виступає засобом акцентуації комунікативно важливої, значущої інформації, пор.:

“*In ihrem flackernden Bewußtsein stellte sie sich vor, ihr Mann käme herein, doch sie würden immer weitermachen, während er in der Tür gebannt stehen blieb und alles mit ansehen mußte, die ganze Wahrheit über sie, die einzige Wahrheit*” (Wellershoff, 2007: 121).

“*Sie war übrigens nicht allein im Wagen. Es war noch ein Mann bei ihr. Ein verheirateter Mann*” (Wellershoff, 2007: 260).

“*Das Bild eines gestürzten Mannes, der neben der Badewanne auf dem Fliesenboden lag, trat ihr vor Augen. Es war ein ungenaues, graues Bild, aber ein Ausdruck des Schreckens, der sie aus dem Bett trieb*” (Wellershoff, 2007: 263).

Автор прозового тексту може використовувати повтор одного й того самого слова задля влучного опису внутрішнього світу переживань героя в конкретний момент його життя (у цьому разі спостерігаємо чотирикратне вживання однієї й тієї самої лексичної одиниці):

“*Und dann – ein Blitz. Es war nicht wie ein Blitz, sondern es war ein Blitz, durch und durch, kein Infarkt, wie alle dachten. Ich spürte keinen Schmerz. Einfach ein Blitz, und du bist gelähmt*” (Schulze, 2010: 108).

Іноді тотожний повтор може бути представлений лексичними одиницями, що мають спільну кореневу морфему, яка виступає основним компонентом однокореневих слів (див. Котвицька, 2017: 63).

Згідно з результатами дослідження, у якості засобу організації зв'язку можуть виступати насамперед тотожні повтори у вигляді:

1) окремих слів;

“*Vielleicht wollte sie ihm Gelegenheit geben, etwas zur Verständigung beizutragen. Doch von ihm kam nichts. Vielleicht empfand er die Pause weniger deutlich als sie, falls es nicht einfach nur Verbohrtheit war*” (Wellershoff, 2007: 31).

2) окремих словосполучень, частин речень;

“*Was hättest du gemacht, wenn ich das von dir verlangt hätte? Was hättest du gemacht, wenn ich verlangt hätte, daß du den Brief ungelesen zerreißen und verbrennen sollst?*” (Schulze, 2010: 288).

Окрім цього, у матеріалі дослідження спостерігаються також випадки функціонування комбінації повторів, зафіксовано наявність уживання тотожного повтору у вигляді самостійних слів і повтору тотожного афікса:

“*Sein Denken tappte in eine Leere. Es war dieselbe Leere, in die sie sich immer hineingestürzt hatten, wenn sie am Ende ihrer Logik waren, mitten im wortlosen Strudel ihrer Widersprüche. Aber die Widersprüche hatten sich inzwischen verflüchtigt, die Widerstände waren aufgelöst*” (Wellershoff, 2007: 305).

“*In meiner Hilflosigkeit schreie ich, wie ein Verrückter schreie ich um Hilfe, bis mir einer von ihnen seine feuchte dreckige Hand auf den Mund preßt*” (Schulze, 2010: 38).

Зауважимо також, що для мікротекстів характерними є й комбінації лексичних повторів: повтору синонімічних слів і тотожної лексичної одиниці (Котвицька, 2017: 63), наприклад:

“Komm, Hanni, hör auf zu weinen. Es gibt überhaupt keinen Grund, absolut keinen Grund” (Schulze, 2010: 245).

Насамкінець зазначимо, що з-поміж проаналізованих текстів найбільшу кількість лексичних повторів зафіксовано в автобіографічному романі Г. Мюллер “Herztier”. Це може пояснюватися тим, що в ньому піднімаються чутливі й зворушливі теми, дуже важливі для самої авторки питання. Г. Мюллер зображувала життя людей в умовах диктатури, за злочинного режиму, описуючи все не лише ювелірно точно, а й емоційно яскраво, дуже пронизливо й відверто.

Висновки. У пропонованому дослідженні проаналізовано особливості дискурсивного функціонування тотожних лексичних повторів як репрезентантів лексичної когезії й описано їх основні функції. Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, що абсолютну більшість усіх виявлених повторів становлять тотожні повтори лексичних одиниць, які мають здебільшого ком-

пактне розташування. За рахунок уживання у висловлюванні тотожних повторів створюється експресивність, реалізуються зображально-виражальні можливості, досягається емоційна насиченість і підкреслюється афективність. Без використання повторів викладені автором думки можуть бути позбавлені експресії, тобто зміст як такий залишиться тим самим, а характер і забарвлення викладу думок будуть іншими, а це, безсумнівно, вплине на реакцію читача. Оскільки без вживання повторів не буде досягнуто потрібного ефекту, автори вдаються до використання їх у своїх творах, майстерно збагачуючи таким чином «архітектуру» тексту, «рельєфність», виразно насичуючи його емоціями, експресією, створюючи особливо яскраві й чіткі описи почуттєвого світу героїв, їх афективних переживань, психологічного стану тощо.

Майбутні дослідження можуть бути спрямовані на встановлення особливостей вживання повторів у творах окремих авторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дегтярьова І. О. Стилістичний синтаксис української постмодерністської прози. Українська мова. № 3. 2009. С. 27–38.
2. Ковальчук І. Ю. Повтор и его функции в тексте: автореф. дисс. на соискание научн. степ. канд. филол. наук, спец. 10.02.05 – романские языки. Пятигорский гос. лингв. ун-т. Пятигорск, 2004. 149 с.
3. Котвицька В. А. Репрезентанти лексичної когезії у прозовому тексті (на матеріалі романів сучасних німецьких письменників). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. Збірн. наук. праць. Випуск 31. Том 2. Одеса, 2017. С. 62–64.
4. Пахолок З. О. Категорія повторюваності: мовний та мовленнєвий виміри: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. доктора філол. наук зі спец. 10.02.15 – загальне мовознавство. Інститут філології Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015. 36 с.
5. Bronsky A. Scherbenpark. Roman. Auflage. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2010. 289 S.
6. Schulze I. Simple Storys. Ein Roman aus der ostdeutschen Provinz. Auflage. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH, 2010. 314 S.
7. Stamm P. Agnes. Roman. Auflage. Goldmann, Verlagsgruppe Random House GmbH, 2001. 154 S.
8. Wellershoff D. Das normale Leben. Auflage. München: Verlagsgruppe Random House GmbH, 2007. 306 S.

REFERENCES

1. Degtiaryova I. O. Stylistychnyi syntaksis ukrainskoi postmodernistskoi prozy [Stylistic syntax of the Ukrainian Postmodern Prose]. The Ukrainian language. № 3. 2009. pp. 27–38. [in Ukrainian].
2. Kovalchuk I. Y. Povtor i ego funktsii v tekste: avtoref. diss. na soiskanie nauchn. st. kand. filol. nauk, spez. 10.02.05 – romanskie yazyki [Repetition and its Functions in the Text: thesis for the Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.05 – Romance languages]. Piatigorskiy gos. lingv. un-t. Piatigorsk, 2004. 149 p. [in Russian].
3. Kotvytska V. A. Rerezentanty leksichnoii kohesii u prosovomu teksti (na materialii romaniv suchasnykh nimetskykh pysmennykiv [Representatives of Lexical Cohesion in Prose (based on the novels of modern German writers)]. International Humanitarian University. Herald. Philology. Vypusk 31. Tom 2. Odesa, 2017. pp. 62–64. [in Ukrainian].
4. Pakholok Z. O. Kategoriia povtoriuvanosti: movnyi ta movlenniievi vymiry: avtoref. dis. na zdobuttia nauk. stup. doktora filol. nauk zi spez. 10.02.15 – zagalne movoznavstvo [The Category of Repetition: Language and Speech Dimensions: thesis for the Doctoral Degree in Philology in speciality 10.02.15 – General Linguistics]. Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2015. 36 p. [in Ukrainian].
5. Bronsky A. Scherbenpark. Roman. Auflage. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2010. 289 S.
6. Schulze I. Simple Storys. Ein Roman aus der ostdeutschen Provinz. Auflage. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH, 2010. 314 S.
7. Stamm P. Agnes. Roman. Auflage. Goldmann, Verlagsgruppe Random House GmbH, 2001. 154 S.
8. Wellershoff D. Das normale Leben. Auflage. München: Verlagsgruppe Random House GmbH, 2007. 306 S.